

УМОВИ УСПІШНОГО ПРАКТИЧНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ/ПРАЦІВНИКІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ .

Соціальна робота покликана відігравати важливу роль у розбудові демократичного, громадського суспільства в Україні. Як нова сфера професійної діяльності соціальна робота переживає період становлення в Україні. Вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників виявляє потреби у застосування нових підходів, використання інноваційних технологій та розбудові сфери професійної освіти на основі адаптації передового міжнародного досвіду у цій галузі до сучасних українських економічних, суспільно-політичних та соціокультурних умов. Необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних діяти на рівні вимог міжнародних професійних стандартів у галузі соціальної роботи, зумовлена також контекстом входження України у світовий освітній простір. У чому й визначається **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз досвіду сучасних педагогів-новаторів і власний практичний досвід свідчать про те, що найбільш ефективним напрямком якісно нового підвищення рівня професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів є створення таких педагогічних умов, за яких студент формувався б соціально-активною, креативною особистістю, здатною до самовизначення взаємовідносин із клієнтами, динамічним ринком праці, саморегуляції власної професійної діяльності.

Невирішені раніше частини проблеми. Як цілком слушно зауважують підготувати соціального педагога/соціального працівника в стінах тільки освітньої установи неможливо. Виконання практичних завдань

є неодмінною ознакою професійної компетентності соціального педагога/працівника, що дозволяє застосувати вміння співвіднести наявні знання із цілями, умовами й способами практичної діяльності. Професією соціального педагога, соціального працівника можна опанувати лише на індивідуально-особистісному рівні, тому необхідно орієнтувати професійну підготовку фахівця на формування його особистості.

Метою нашого дослідження є розгляд взаємовідносин учасників практики, а саме здійснення практичного навчання, успішність якого залежить від ефективного виконання своїх ролей, визначення прав і обов'язків кожної сторони в практичному навчанні. А також надані рекомендації до проведення соціально-педагогічної практики: визначені умови, при яких професійна діяльність помічника соціального педагога/працівника після навчання буде успішною, охарактеризовані деякі форми контактів, які сприяють успішному рішенню задач практики.

Основний виклад проблеми дослідження.

Виділяючи вихідні позиції програмної підготовки соціальних працівників, важлива роль приділяється практиці, у процесі якої студенти одержують можливість стикнутися з реальною діяльністю фахівців і познайомитися із клієнтами, із проблемами, розв'язуваними установами соціальної сфери, суспільними об'єднаннями, державними й комерційними структурами; з умовами, у яких вони працюють. Їм також надається можливість застосувати на практиці знання й уміння, ознайомитися з у формальною та неформальною структурою організації, усвідомити свої сильні й слабкі сторони.

Як зазначається провідними спеціалістами, практика дозволяє перевірити знання, отримані в стінах навчального закладу, і інтегрувати їх у єдине ціле. Практика дає можливість також виділити саме головне в цьому комплексі.

Отже метою практики можна виділити основні постулати:

- придбання знань про сутність, типологію, характер соціальних

проблем суспільства й клієнтів і способах їхнього рішення на державному й особистісному рівнях;

- освоєння професійних умінь і навичок соціально-педагогічної роботи із клієнтами;

- психологічна адаптація до обраної професії;

- самовиховання майбутнього професіонала;

- участь у волонтерській діяльності суспільних об'єднань, статутні цілі яких носять соціально-педагогічний характер;

- саморефлексія з наступним узагальненням ускладнень різного генезису та внесенням пропозицій для корекції навчально-виховного процесу.

Педагоги-наставники допомагають виробити важливі професійні вміння й навички: комунікативні (здатність входити в контакт із клієнтом і підтримувати спілкування з ним); інструментальні (володіння письмовими й усними прийомами захисту інтересів клієнта) і аналітичні (здатність виділяти головне, ставити проблему, висувати гіпотезу, збирати потрібну інформацію, розробляти план дій, реалізовувати його й оцінювати результати).

Практиканти повинні мати можливість ознайомитися з діяльністю соціальних служб, із внутрішніми правилами й службовими обов'язками співробітників; з партнерами: родинами школами, установами соціального забезпечення, психіатричними лікарнями тощо. Студенти знайомляться із різними ситуаціями, у яких виявляються клієнти, і вчать сприймати їх цілісно; вони повинні бачити безпосередню роботу із клієнтами, спостерігати за діяльністю досвідчених фахівців і обговорювати побачене зі своїми педагогами-наставниками, активно включатися в роботу, аналізувати й узагальнювати свій досвід, використовуючи при цьому допомога співробітників служби; навчатися не тільки у своїх педагогів-наставників, але й їх колег.

Як цілком слушно зауважують що, узгодити між собою теорію та практику, задачі освіти та підготовки до конкретної діяльності завжди важко

через розходження цілей, підходів і оцінних критеріїв. Слід також зазначити, що установи соціальної сфери часто виражають претензії до навчальних закладів за те, що вони готують не таких фахівців, які потрібні їм. Навчальні заклади, зі своєї сторони, вважають, що ті використовують практикантів не по призначенню. Розрив між теорією та практикою в області соціальної роботи відчувається, мабуть, сильніше, ніж будь-де, і багато у чому він пов'язаний з інституціональною структурою цього виду професійної діяльності. Ми можемо констатувати факт, що питання про шляхи подолання такого розриву широко обговорюється з погляду інтеграції теорії й практики, відповідності системи професійного навчання запитам практики.

Як цілком слушно зауважує Тетерський С.В., що практичне навчання соціальних педагогів/працівників здійснюється успішно за умови, якщо всі учасники цього процесу ефективно виконують свої ролі. Несумлінне відношення до своїх обов'язків з боку цих ключових осіб; надання ними недостатньої підтримки або відсутність у них відповідних здатностей може привести до серйозних наслідків для практичного навчання [1, 477].

Отже, можливе визначення обов'язків соціальної установи, координатора практики, практикантів та клієнтів.

Соціальна установа повинне правильно сполучати свої обов'язки по наданню можливостей навчання новоспеченому фахівцеві зі своїми безпосередніми службовими обов'язками по наданню кваліфікованих послуг своїй клієнтурі. Керівник соціальної установи повинен виділити більше вільного часу викладачеві по практиці (супервізору) для підготовки до своїх обов'язкам по навчанню практиканта, а також забезпечити підтримку з боку обслуговуючого персоналу, транспортні послуги та обладнання, що вимагаються для здійснення відповідальної практичної діяльності. Участь у практичному навчанні для соціальної служби не завжди рентабельно. Однак ці витрати виправдані такими перевагами, як безпосереднє ознайомлення з напрямками в освіті в області соціально-педагогічної роботи з населенням, набір нових кадрів, підвищення якості соціального обслуговування, обрання

помічників - волонтерів.

Координатор практики також повинен вносити свій суттєвий внесок у справу практичного навчання. Хоча передбачається, що соціальна установа повинна забезпечити час і кадри для виконання цієї освітньої діяльності, саме керівник (координатор практики) займається відбором навчальних завдань, перевіркою робіт що навчаються й бере участь у ряді різноманітних заходів, проведених у навчальному закладі. Найчастіше при оцінці його роботи не враховується величезний об'єм роботи поза навчальним розкладом, пов'язаний із встановленням міжособистісних відносин учнів і співробітників установ, у яких учні проходять практику, а також між ними й викладачами. Зв'язок між навчальним закладом і установою по процесі практичного навчання є важкою задачею, що вимагає певних знань. Крім того, відповідальності за розподіл навчального процесу з урахуванням індивідуальних потреб що навчаються, в остаточному підсумку, також лежить на координаторі практики. Таким чином, для того, щоб мати навички по оцінці навчального процесу, а також мистецтвом викладання, необхідно бути кваліфікованим викладачем.

У процесі практичного навчання **практикант** не може займати позицію пасивного слухача. Практичне навчання потребує від його активної участі у формуванні навчального процесу, для того щоб наблизити навчальний процес до своїх потреб. Хоча зовсім очевидно, що відбір навчального матеріалу обмежений задачами навчального процесу, розробленими навчальним закладом, а також цілями й призначенням установи та його орієнтацією по наданню послуг, студенту-практиканту все-таки надана можливість домовитися про свій індивідуальний навчальний план. Часто ці обговорення починаються з координатором, при складанні плану проходження практики в соціальних службах, і надалі тривають на щоденній основі у вигляді прийому спільних рішень щодо навчальних завдань студентом і супервізором. Практичне навчання звичайно базується на припущеннях або очікуваннях, що студент є дорослим, свідомим

слухачем, здатним і бажаним прийняти на себе відповідальність за проходження навчального процесу. Для багатьох студентів це є новою вимогою, до якого вони, можливо, ще не підготовлені. Тому практичне навчання може вимагати від них значних зусиль по виробленню нового для них почуття відповідальності за свої власні дії й за благополуччя інших людей за допомогою надання послуг у сфері соціального обслуговування.

Щоб уникнути зниження якості обслуговування *клієнтів* через процес навчання практикантів від всіх сторін потрібне ретельне планування. Серед соціальних служб іноді практикується виділення групи клієнтів, розгляд справ яким передається від одного студента до іншого. Трапляється, що клієнти навіть пишаються своєю роллю в орієнтуванні нових соціальних педагогів/працівників.

Навіть після визначення прав і обов'язків кожної сторони в практичному навчанні потрібна істотна робота по встановленню й підтримці зв'язків, що спрощують необхідну взаємодію сторін. У ході даного процесу можуть виникати питання, що вимагають безустанної уваги. Допомогти в рішенні цієї проблеми можуть договори (угоди) відповідних типів.

Критерії оцінки результатів практики Нікітіна Л.Е. та Симонович В.Л. сформулювали у такий спосіб: точне розуміння студентом-практикантом завдань практики, формулювання цільової настанови самостійно, з'ясування форми звітності за підсумками практики; активність у придбанні практичних навичок і налагодження гарних ділових відносин з фахівцями в процесі проходження практики; придбання нових знань і вмінь, що дозволяють зрозуміти "секрети майстерності", специфіку місць роботи, груп і категорій клієнтів та їхню типову проблематику, розходження спеціалізацій професії "Соціальний педагог/працівник"; уточнене професійне самовизначення й визначення, що відбулося, своїх професійних "смаків" і "пристрасей"; загальна сформованість міжособистісних і комунікативних умінь; спостережливість і самокритика; сформованість професійних умінь (наприклад, уміння скласти характеристику, напрямок, довідку, звіт) і

якостей особистості й фахівця; інтерес до роботи, ініціатива; організованість; впевненість; визначення своєї успішності щодо інших що навчаються, що перебувають на тому ж етапі навчання [1, 115-116].

За визначенням авторів науково-методичного посібника (Тетерського С.В, Адушкіна І.П., Арнольдова А.І. та інш.), умов, при яких професійна діяльність помічника соціального працівника після навчання буде успішною:

1. Висока якість теоретичної підготовки;
2. Достатнє для самостійного виконання професійних обов'язків оволодіння професійними вміннями, навичками, інструментарієм, технологіями тощо;
3. Сформованість професійно важливих якостей особистості;
4. Правильний вибір місця навчання, роботи й профілю діяльності;
5. Гарні умови для навчання й роботи, підтримка сокурсників та адміністрації [2, 8].

Керівник практики збирає та акумулює інформацію про установи, які є або потенційно можуть стати місцем проходження практики студентів.

Деякі керівники практики розробляють методичні розробки, пам'ятки для студентів, які дозволяють зрозуміти зміст і призначення практики та уявити собі увесь обсяг знань і практичних умінь, одержуваних у результаті.

Результати проходження практики відзначаються у соціально-педагогічному щоденнику відповідного зразка.

Важливо, щоб, перебуваючи на практиці, студенти одержали якнайбільше знань про соціальну роботу й суміжні сфери діяльності. Результат цей може бути досягнутим за допомогою різних способів:

- а) шляхом відвідування різних заходів різних установ освітнього та соціального обслуговування;
- б) вивчення спеціальної літератури та виступу з доповідями;
- в) обговорення актуальних тем на практичних і узагальнюючих семінарах.

Після закінчення періоду практики студенти - практиканти повинні знати різні методи соціальної роботи в межах професійної сфери, а також набрати необхідну кількість дослідницького матеріалу по темі проекту, затвердитися у своєму професійному виборі.

Варто охарактеризувати деякі форми контактів, які сприяють успішному рішенню задач практики.

Планові бесіди. Такі бесіди повинні бути добре підготовлені й проводитися в спокійній обстановці, щоб максимально використати час на бесіду. Бесіди варто використовувати для обговорення таких принципових питань, як, наприклад, законодавство та практика, які виникли труднощі, а також спеціальних розділів у звіті по практиці.

Оцінка практики для практиканта допомагає йому усвідомити якість своїх знань, умінь вирішувати поставлені перед ним завдання, правильність позицій. Завдяки цьому практикант може реальніше оцінити свої ресурси й виявити слабкі місця в теоретичних знаннях і практичній роботі, на яких надалі він може зосередитися.

Відвідування учбово-тренувальних і інструктивних занять. Щоб одержати інформацію про суміжні й цікаві сфери діяльності, практикантові необхідно відвідувати такі заняття. Ціль інструктування на практиці полягає в тім, щоб досягти інтеграції знань і практичної діяльності таким чином, щоб мати як результат осмислену практичну діяльність і "приміряння" професійної ролі. Інструктаж на практиці фокусується на навчанні через практичну діяльність, осмисленні й міркуванні над своєю практичною діяльністю, розробці пізнавальної основи повноцінної практики.

Практичні семінари. При контролі та оцінці практики потрібно приділяти практичним семінарам як фактору інтеграції теорії та практики.

Відзив про закінчення практики. Після закінчення практики студент-практикант повинен отримати відзив про повністю пройдену практику. Цей звіт відмічається у щоденнику практики та здається керівникові практики разом з докладним звітом про практику, який пише самостійно. Такий

щоденник, а саме звіт, повинне бути підписане наставником і керівником установи по місцю проходження практики. Його зміст впливає на загальну оцінку результатів.

Отже, можна зробити висновок, що у практичній соціальній педагогіці/роботі теоретична база та професійні цінності переплітаються з практичними діями у складний спосіб. Жоден елемент не існує за відсутності іншого. Професійна теорія та принципи значною мірою є безцільними, якщо вони не знаходять свого виразу в конструктивній дії. Дія є значною мірою безрезультатною і, в найгіршому випадку, може бути навіть шкідливою, якщо вона не ґрунтується на професійних та етичних принципах, не має чіткого відчуття процесу та його цілей і не реалізується з достатнім умінням. Два елементи практичної соціальної роботи, а саме, спеціалізована професійна теорія та професійна діяльність (що передбачає наголос на наукових дослідженнях) динамічно доповнюють один одного, і кожен з цих елементів сприяє еволюційному розвитку та вдосконаленню іншого.

Список літератури: 1. *Никитина Л.Е., Симонович В.Л.* Практическое обучение социальных педагогов в высшем учебном заведении: Методическое пособие.— М., 1999. 2. *Тетерский С.В.* (автор, редактор и составитель), *Адушкина И.П., Арнольдов А.И. и др.* Допрофессиональная подготовка и начальное профессиональное образование социальных педагогов и социальных работников: Научно-методическое пособие.— Березники: Издательский дом "Типография купца Тарасова", 1997. 3. *Тетерский С.В.* Введения в социальную работу: Учебное пособие. - 5-е изд. - М.: Академический Проект, 2006. - 496 с.

Багрий В.Н.

**УСЛОВИЯ УСПЕШНОГО ПРАКТИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ
БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГО/РАБОТНИКОВ В ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ.**

Статья посвящена проблемам формирования условий успешного прохождения практической подготовки будущих социальных педагогов/работников в высших учебных заведениях. Сделан акцент на определение прав и обязанностей каждой из сторон практики. Автор статьи отмечает, что в практической деятельности нужна существенная работа по установлению и поддержке связей, что упрощает необходимое взаимодействие сторон практики.

Bagriy V.N.

**SUCCESSFUL PRACTICAL TRAINING CONDITIONS OF THE FUTURE
SOCIAL TEACHERS/WORKERS IN HIGH EDUCATIONAL
INSTITUTIONS.**

The article is devoted to the problems of formation of practical preparation successful passing conditions of the future social teachers / workers in high educational institutions. The stress was made on the definition for the rights and duties of each practice parts. The author of the article marks, that there must be essential work on the establishment and support of connections in the practical activity. It simplifies the necessary.